

חינוך לחיים

פרשת תולדות

עשיו היה מרמה את יצחק אביו ולאחר שהיה עובר עבירות היה שואל את יצחק אביו: 'כיצד מעשרין את המלח'. יצחק ידע שעשיו רשע היה ושאלותיו בוודאי אינן מגיעות מבית המדרש. ובכל זאת הוא שמע את שאלותיו בהשתוקקות, וזאת משום שאם היה מראה לו לבנו שהוא יודע שהוא שקרן ורשע, עשיו היה מרשיע עוד כפי יכולתו. אולם בזה שיצחק הראה לעשיו שהוא נהנה משאלותיו, הוא נתן לו אפשרות להראות כפי שהוא רוצה שיראו אותו. כאשר אדם כושל מציג עצמו כ'טוב' וכצדיק, חשוב לו להראות טוב בעיני סובביו, כך יש לקבלו! כך לפי אישורנו את הצגתו - כך יתנהג בהמשך.

כאשר לימד המשגיח רבי שלמה וולבה זצוק"ל את תפקיד המשגיחות אמר שאחד התפקידים הקשים של משגיח זה לראות ולדעת את הכל, ובכל זאת להעמיד פנים כאילו הוא איננו יודע. כי מכיוון שמעשיו השליליים אינם נובעים מרצונו האמיתי אלא רק בגלל השתלטותו של היצר עליו, הרי שאם נראה אותו בקלקלתו, ה'אני' האמיתי של החניך יהיה לפי איך שאנחנו רואים אותו. וכשיראה שבעינינו הוא לא נחשב לטוב כבר אין לו מה להפסיד. כי ה'אני' של האדם מזדהה בהתאם למה שמתייחסים אליו, ואם יראו אותו בצורה שלילית - הוא גם יתנהג ככה. אך אם ייראה בעינינו כטוב - הוא יאמץ זאת, גם אם לא היום, אז מחר.

יסוד זה הוא חובה לאבא ולמחנך שהחניך מתרומם או יורד לפי מה שהוא נחשב בעינינו! אם אבא מתעלם מדבר שלילי שהילד עושה, לפעמים הוא ירוויח יותר מאשר אם יחליט להתעמת איתו ולחשוף אותו כאדם שלילי. כי אם ייראה כפסול בעיני אביו, גם בעיני עצמו ירגיש כך, וזה הגרוע ביותר. ואם כן עדיף לחשוף כמה שפחות דברים, ולהשאיר אותם לשעה שיהיה לילד הרצון ליישר ולברר. כי כל זמן שהבן חולק כבוד לאביו ולאמו, למוריו ולרבותיו, אפילו אם הוא רשע ועושה כן מתוך צביעות ורמאות, עדיין יש תקווה שביום מן הימים ישמע למוסריהם וישוב מדרכו הרעה. לכן, על אף שיצחק אביו ידע והכיר את מהותו של עשו, הוא לא גירשו מעליו, כיון שלא היתה בו חציפות, אלא אדרבה, הציג את עצמו כירא שמים. משום כך הראה לו יצחק אהבה, מתוך ציפיה שהחיצוניות תשפיע על הפנימיות, ובסופו של דבר יחזור בתשובה.

ברוח זו היה אומר המשגיח רבי אליהו לופיאן זצ"ל, כי כל עוד הבחור משקר למשגיח ומתרץ בפניו באמתלות שונות מפני מה אינו קם לתפילה, יש בכך סימן טוב ואפשר עוד להצילו. אבל אם הוא מורד חלילה ואומר: 'עזוב אותי ממנו...', זו כבר בעיה שקשה לפותרה. על פי זאת ניתן לבאר מדוע אצל יצחק נקט הכתוב בלשון "ויאהב", ולא אמר "אוהב" בפשטות, כמו אצל רבקה? אלא, שלשון "ויאהב" רומזת לכך שלא היתה זו אהבה טבעית הבאה מאליה, אלא היתה כאן פעולה יזומה. יצחק הכריח את עצמו לאהוב את עשו והתאמץ לשם כך. למרות שהיה יודע את מעשיו הרעים, בתקווה שבבוא העת ישוב בתשובה שלימה.

כך גם לומד המשגיח רבינו ירוחם ממיר את ההתייחסות לגנב כפי שנאמר בפסוק: "לא יבוז לגנב כי יגנבו למלא נפשו כי ירעב". אין כאן רק מידת חסידות בעלמא - מסביר רבי ירוחם - אלא שכל אדם מטבעו הוא טוב אלא שיש סיבות למה הוא מחליט לנהוג בצורה שלילית, בוודאי יש לעצור את הגנב שלא ימשיך לגנוב, אולם באשר לשפיטה איך להסתכל עליו בעינינו - זה כבר עניין שונה. ועל זה אומר הכתוב: לא יבוז לגנב". כי לכל דבר יש סיבה. זה אולי ה'אלף-בית' של התקשורת בין הורים לילדים - ההבנה שהמעשים הרעים של הילד הם מעטה של היצר, אבל בפנימיות כל אדם באשר הוא חפץ לעשות טוב. ואם כך ברשע הגדול אומרים אנו שמפעם בו רצון טוב, בוודאי בבני בית המקדש שכל אחד באשר הוא, על - אף ניסיונותיו וקשייו, אם רק יאמין בטוב שבעצמו - יוכל לנצל את חייו ולהגיע לפסגת ההצלחה.

ונוסיף את דברי החפץ חיים על הפס' "ויעתק משם ויחפור באר אחרת וכו'" שמהבארות אפשר ללמוד דרך בעבודת ה', שבתחילה חפרו ולא הצליחו ונקרא שמו עשק, ובפעם השניה גם לא הצליחו ונקרא שמו שטנה, ורק אח"כ חפרו ואז היה רחובות ואז פרינו בארץ. כמו כן תלמיד שבא ללמוד תורה, או אדם שעושה איזה עסק וכשלא מצליח בו מיד הוא רואה בזה סימן מן השמים שלא כדאי לו להמשיך ולעסוק בו. באה התורה ומורה לו, אל תתייאש ואל תראה בכשלונך סימן שהקב"ה לא רוצה אותך, עליך לחזור ולנסות שוב ושוב, כי יתכן שדווקא זהו רצון הקב"ה ממנו עד כי ירחיב לו ה'. אפילו שבתחילה אינו רואה הצלחה, מ"מ אין לו להתייאש, כי בסוף האמת תצליח.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת תולדות

"ואלה תולדות" – מתארת התורה את קורות חייהם של יעקב ועשו. בני יצחק אבינו, שנולדו כתאומים דומים, אך אורחות חייהם שונות בתכלית. יעקב הוא יושב אוהלים, מתנהג בצורה הגונה ואצילית, מדבר באופן ישר ומכובד ואוכל בצורה ראויה ועדינה. ואילו עשו אחיו עוסק בציד, התנהגותו פוחזת ומשולחת רסן, דיבורו תקיף ולא מנומס, ואכילתו- ראוי שלא לתארה כלל...

ובהמשך הפרשות, נגלה שההבדל בין האחים הופך להבדל מהותי בין הבנים: בני יעקב הם שבטי י-ה, זרע ברכ' ה'. ילדים אצילים ומחונכים, ואילו בני עשיו חיים על חרבם, התנהגותם תואמת לחינוך שקיבלו בבית אבא...

התוצאות, תואמות להפליא למעשי האבות, עשו אולי ניסה להציג מצג שווא של צדיק העוסק בשאלות הלכתיות סבוכות, אך בניו, ואין כמו בנים להכיר במעשי האב, חונכו בביתו של עשיו הרשע על כל המשתמע מכך, ראו את הדוגמה האישית האמיתית שקיבלו, ועל פיה גדלו. ואילו יעקב, ילדיו גדלו בצלו של בחיר האבות, איש תם יושב אוהלים, וחיו את הדוגמה האישית האצילית, המחונכת הנוהגת בכבוד ושקועה בדברי תורה, ובדיוק באותה צורה גדלו, העתק מושלם של אביהם...

כולנו צריכים לזכור ש - הדוגמה האישית, מה שהילד רואה, הוא מבין ומפנים. ילד שרואה את אביו אוכל בעדינות, מדבר בכבוד, מנצל את זמנו, מכבד כל אדם ונוח לבריות – יעשה בדיוק את אותו הדבר, כי הילד גדל כחיקוי לאביו. ילד שרואה את אמו מדברת בנחת גם ברגעים לחוצים, גומלת חסדים גם כשקשה לה, נזהרת בלשונה גם אם הרגיזו אותה – ילמד ויפנים כי כך צריך לנהוג.

ילדים הם הראי שלנו – הבה ננהג בצורה ראויה וערכית, ונרוויח שגם הילדים שלנו יגדלו ויתחנכו בצורה המיטיבית, כפי שהיינו רוצים לראותם.

מידי יום זוכים רבות עמך ישראל ללמוד את הש"ס במסגרת הדף היומי שיסד ר' מאיר שפירא מלובלין. וידוע הסיפור שבהיותו ילד קטן השכימו הוא ואימו בהתרגשות עצומה כי היום הוא אמור להתחיל ללמוד עם "המלמד" ששכרה לו אימו, הבית הוכן וצוּחצח כראוי והם מחכים בקוצר רוח לבואו של המלמד... הדקות נוקפות, השעות חולפות, אך 'האורח' עדיין לא מגיע. אומרת האמא "הוא כבר לא יבוא היום" והחלה מנגבת דמעות אכזבה טהורות – כל כך הרבה זמן חיכינו לו – אך כנראה הוא לא יגיע היום – ומיררה בבכי! מאיר'קה שלא רגיל לראות את אימו כל כך נסערת ובוכיה ניסה לנחמה 'הוא בטח יבוא מחר'.

אך אימו הסבירה לו בקול אוהב 'הלא תבין כי יום שחולף, לעולם לא ישוב'!!! נכון הוא יבוא מחר, אבל היום הנוכחי – היום הזה כבר לא ישוב עוד לעולם!!! מה שיכולתם ללמוד היום – כבר לא תוכלו להשלים במועד אחר!! הסיבה לבכי הוא על היום הבודד שחולף בלי תורה, והתורה של היום מה תהא עליה???

הילד האזין בקשב לדבריה של אימו, אכן, את היום הזה כבר לא ניתן להשיב, באותו רגע חדרה ללבו ההכרה מהי משמעותו של כל יום שחולף... מה המשמעות שאת התורה של היום כבר לא יספיק ללמוד!!!

עשרות שנים אחרי - כשהתפרסם כמקום עולה של תורה ראש ישיבת "חכמי לובלין" וכמייסד "הדף היומי" שכל היהודים ברחבי תבל יתחברו ללימוד כל יום אותו דף גמרא, נשאל מה עמד בבסיס ההצעה המהפכנית ששינתה את עולם התורה? והוא ענה בפשטות "הדמעות של אמא שלי... כי כשראיתי באותו יום את בכיה הזך, את דמעותיה הטהורות, הנבועות מעמקי הלב – הבנתי שלכל יום יש את "מנת התורה" שלו, וכל יום שחולף בלי לימוד 'מנת התורה' היומית – הוא אסון בלתי הפיך. כי כשראיתי את אמא בוכה על היום שחולף – זה היה בשבילי יותר מאלף שיעורי מוסר על ימים שחולפים ללא מעש וניצול, וראיתי צורך להנחיל זאת לכל עם ישראל!!!

הילדים שלנו מסתובבים סביבנו יום יום, כל היום. לעולם לא נוכל לדעת איזו התנהגות שלנו תטלטל את נפשם הצעירה, לנצח לא נוכל לנחש מהו הדבר שיחולל את המהפכה. הם רואים, חכמים, מבינים ומטמיעים בנפשם את המסרים העקיפים, וגם כי יזקינו לא יסורו מהם.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com